

Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Κανατσούλη, ἂν καὶ δὲν εἶναι αὐστηρῶς ἐπιστημονικόν, θὰ δείξῃ εἰς τοὺς ἰατροὺς τῆς σήμερον τὴν μεγάλην σημασίαν τοῦ ἔργου τοῦ Ἱπποκράτους.

Εὐχόμεθα ὁ συγγραφεὺς νὰ μεταφράσῃ τὸ βιβλίον του εἰς τὴν Ἑλληνικὴν. Ὅλιγοι Ἑλληνες ἱατροὶ γνωρίζουν ξένας γλώσσας.

*

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Σπυρ. Μελάς** ἀκολούθως ἐξαίρει τὸ παρουσιασθὲν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν βιβλίον τοῦ κ. Κανατσούλη, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ ἐπίτιμος ἐταῖρος κ. **Ἀλ. Καββαδίας**.

Ὁ Πρόεδρος κ. **Ἰω. Ξανθάκης** διαπιστώνει εὐχαρίστως, ὅτι σπανίως ἔργον φιλολογικὸν ἐπιστημονικοῦ περιεχομένου προεκάλεσεν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τόσον εὐμενῆ σχόλια.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΜΕΛΟΥΣ

ΚΑΝΟΝΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ.—Ὁ δημοκρατικὸς χαρακτὴρ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὑπὸ **Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου** *.

Συνήθως ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία χαρακτηρίζεται ὡς δημοκρατικὴ καὶ ὁ ὀργανισμὸς αὐτῆς γνωρίζεται ὡς βασιζόμενος ἐπὶ δημοκρατικῶν ἀρχῶν. Οἱ ὅροι οὗτοι καὶ ἡ ἔννοια αὐτῶν, προκειμένου περὶ τῆς Ἐκκλησίας, δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀκριβεῖς. Οὔτε καὶ ὁ ρωσικὸς ὅρος *sobornost* φαίνεται κατὰ πολὺ ἀκριβέστερος καὶ πλησιάζει μᾶλλον πρὸς τὸν ὅρον «συνοδικός», ὅστις ἀπὸ τινος ἐπόψεως φαίνεται ἱκανοποιητικώτερος, διότι τὸ συνοδικὸν σύστημα διέπει, ὡς γνωστόν, τὸν ὅλον ὀργανισμὸν τῆς Ἐκκλησίας.

Ὅπως δὲποτε ἡ κρατοῦσα ἀντίληψις περὶ τῆς δημοκρατικότητος τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας δὲν βασίζεται ἀπλῶς εἰς τὸ διέπον αὐτὴν συνοδικὸν σύστημα, ἐν τῷ ὁποίῳ κρατεῖ πάντως οὐχὶ ἡ γνώμη τοῦ ἐνός, ἀλλ' ἡ τῶν πολλῶν, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν ἔχει ἐν τῷ ὀργανισμῷ τῆς Ἐκκλησίας ὁ πιστὸς λαός, ὡς δικαιοματικῶς, λόγῳ τοῦ ἱ. βαπτίσματος, συμμετέχων εἰς αὐτὴν τὴν σύστασιν καὶ τὴν διοίκησιν αὐτοῦ.

* HAMILCAR ALIVISATOS, *The Democratic Character of the Orthodox Church*.

Πάντως ἡ Ἐκκλησία καὶ ὡς ὁρατὸς ὀργανισμὸς, ἀποτελούμενος εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ διοικοῦντας καὶ διοικουμένους, λαμβάνει τὴν μορφήν καὶ τὴν σύστασιν πολιτεύματος ἔχοντος τοῦτον ἢ ἐκείνον τὸν χαρακτῆρα.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἐκκλησία ὡς ὀργάνωσις, ἰδίᾳ κατὰ τὴν πρώτην αὐτῆς (ἀποστολικήν) ἐμφάνισιν, δὲν ἐπολυπραγμόνησεν εἰς τὸ νὰ ἀναπτύξῃ τὴν θεωρίαν τοῦ πολιτεύματός της, διὰ τοῦτο καὶ δὲν καθώρισεν ἰδίαν ὡς πρὸς αὐτὸ ὁρολογίαν, ἐδανείσθη δὲ ταύτην ἀργότερον ἐκ τῆς νομικῆς καὶ πολιτικῆς ὁρολογίας, ἥτις εἶχε καθορισθῇ πολλοὺς αἰῶνας πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἐξέλιξις ἄλλως τε τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ ἱστορίᾳ δεικνύει, ὅτι οὗτος συνολικῶς καὶ κατὰ τόπους καὶ καιροὺς ἔλαβε μορφήν ἐγγιζούσαν ἢ ἀφισταμένην τοῦ δημοκρατικοῦ ἢ τοῦ μοναρχικοῦ πολιτεύματος, ἐξ οὗ καὶ ἡ χρησιμοποίησις τῶν σχετικῶν ὅρων.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διυσχυρίζεται, ὡς γνωστόν, ὁρθῶς καθ' ἡμᾶς, ὅτι ἀποτελεῖ τὴν ἀδιάκοπον συνέχειαν πρὸς τὴν πρώτην, ἀρχαίαν καὶ ἀδιαίρετον Ἐκκλησίαν καὶ ὅτι συνεπῶς αὐτὴ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι δικαιοματικῶς καὶ αὐθεντικῶς ἡ μία Ἐκκλησία, περὶ ἧς ὁμιλεῖ τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως.

Τὸ κύριον γνῶρισμα τῆς γνησιότητος τῆς Ἐκκλησίας ταύτης ἦτο καὶ εἶναι, ὅτι αὕτη διατηρεῖ ἐν πᾶσι, καὶ συνεπῶς καὶ ἐν τῇ διοικήσει, τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς ὑπόστασιν καὶ μορφήν, οὕτω δὲ μόνον γνωρίζεται ὡς ἡ ἀδιάκοπος συνέχεια πρὸς τὴν πρώτην, ἀρχαίαν καὶ ἀδιαίρετον Ἐκκλησίαν, τηροῦσα ἀνεξαρτήτως τῆς ἀριθμητικῆς της σμικρότητος, ἐναντι τῶν ἀπ' αὐτῆς ἀποσχισθέντων ἢ ἀποκοπέντων τέως τμημάτων αὐτῆς, ὁλόκληρον τὴν αὐθεντίαν καὶ γνησιότητα τῆς πρώτης καὶ βασικῆς αὐτῆς ἀφετηρίας.

Ὡς λοιπὸν διὰ πάντα τὰ ἄλλα (διδασκαλίαν, λατρείαν, κοινωνικὴν μορφήν καὶ ἀντίληψιν) ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀποτελεῖ ἀδιάκοπον συνέχειαν τῆς μιᾶς πρώτης ἐκείνης καὶ ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας, οὕτω καὶ διὰ τὸν ὀργανισμόν καὶ τὴν διοικητικὴν αὐτῆς ὀργάνωσιν, ἡ (σημερινή) Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία παρουσιάζει ἀναμφισβήτητον συνέχειαν τῆς πρώτης καὶ ἐνιαίας Ἐκκλησίας ἄνευ καὶ τῆς ἐλαχίστης παραλλαγῆς.

Βασικῆς ὡς πρὸς τοῦτο σημασίας εἶναι ὁ πρῶτος, οὕτως εἰπεῖν, ἰδρυτικὸς λόγος τοῦ Κυρίου καὶ Ἰδρυτοῦ τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸν ὅποιον εἶπε περὶ Ἐκκλησίας καὶ ὅστις εἶναι : «Οὗ γὰρ εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν» (Ματθ. ιη' 20). Ἐν τῷ κυριακῷ τούτῳ ρήματι σαφῶς καταφαίνεται 1) ἡ βασικὴ σύστασις τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελουμένης ἐκ τῶν ἴσων πρὸς ἄλληλα («δύο ἢ τριῶν») πιστῶν μελῶν, 2) ἡ ἀρχὴ καὶ ἰδεολογία (πίστις), δι' ἧς τὰ μέλη αὐτῆς συνδέονται πρὸς ἄλληλα διὰ νὰ ἀποτελέσουν δικαιο-

ματικῶς τὴν ἐνότητα («συνηγμένοι εἰς τὸ ἕμὸν ὄνομα») καὶ 3) ὁ ἀρχηγὸς καὶ Κύριος αὐτῆς («ἐκεῖ εἰμι ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν»), χωρὶς νὰ παραλείπεται καὶ ἡ ὑποδήλωσις καὶ τοῦ τόπου (συνεπῶς τῆς ὁρατῆς αὐτῆς ὑποστάσεως), ἐν ᾧ αὕτη εὐρίσκεται («Οὓ» καὶ «ἐκεῖ»).

Ὁ Χριστὸς ἀνέθεσε τὴν περαιτέρω διάδοσιν τῆς πίστεως καὶ τὴν ὁργάνωσιν τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν ποιμαντορικὴν αὐτῆς δραστὴν ἐν τῇ Οἰκουμένῃ, εἰς τοὺς πρώτους πιστεύσαντας εἰς αὐτὸν καὶ τὴν ἀποκάλυψιν του, τοὺς Ἀποστόλους.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς ἐντολῆς τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς Ἀποστόλους προέκυψαν διαφοραὶ ἀντιλήψεων καὶ ριζικαὶ παρεξηγήσεις, ἐφ' ὧν ἐστηρίχθη βραδύτερον τὸ μέγα σχίσμα, τὸ κυρίως συνιστάμενον εἰς τὴν ριζικὴν διαφωνίαν ὡς πρὸς τὴν μοναρχικὴν ἢ δημοκρατικὴν ὑπόστασιν τῆς ὁρατῆς Ἐκκλησίας. Διότι, ἐνῶ ἡ δημοκρατικὴ, οὕτως εἰπεῖν, ἔννοια τοῦ ὡς ἄνω ἰδρυτικοῦ λόγου τοῦ Κυρίου εἶναι σαφής, ὁ δὲ Κύριος δι' ἀπεριφράστων αὐτοῦ ἐκφράσεων (Μάρκ. θ' 35, Ματθ. κ' 27 - 28, Μάρκ. θ' 30 κλπ.) κατεδίδακε κατηγορηματικῶς τὸ πρωτεῖον καὶ τὴν πρὸς τοῦτο διάθεσιν, ἐν τούτοις ἡ προφανὴς παρερμηνεία τῶν χωρίων (Ματθ. ιστ' 13 - 19 καὶ Ἰωάν. κα' 15 - 23, παρὰ καὶ τὴν ἀντίθετον πρὸς τοῦτο μαρτυρίαν τοῦ χωρίου Γαλατ. β' 1 - 31) ἐδημιούργησε τὴν ἐσφαλμένην ἀντίληψιν περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Πέτρου, ὑπὸ μεταγενεστέραν μάλιστα κοσμικὴν ἔννοιαν, ἥτις μεταβιβασθεῖσα εἰς τοὺς διάδοχους τοῦ Πέτρου ἐπισκόπους Ρώμης ἐδημιούργησε τὴν μοναρχικὴν ἀρχὴν ἐν τῇ Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ, διὰ τοῦ μέχρι καὶ τοῦ ἀλαθήτου ἐξιχθέντος πρωτείου τοῦ Πάπα, τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν οὐδέποτε ἀνεγνωρίσθη ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Κατὰ ταῦτα, καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς ἀναπτύξεως τῆς μοναρχικῆς ἀρχῆς ἐν τῇ Δύσει (ἥτις ἀποτελεῖ καὶ ἀντικείμενον ἰδιαίτερας ἀναπτύξεως), ἡ δημοκρατικὴ ἀρχή, ἡ στηριζομένη εἰς τὴν ἰσότητα τῶν Ἀποστόλων, ὡς αὕτη καὶ ἐμφανέστατα ἐξεδηλώθη κατὰ τὰς πρώτας ἀποστολικὰς Συνόδους (Πράξ. α' 15 - 26 καὶ ιστ' 1 - 30) ἀνεγνωρίσθη καὶ ἐπεκράτησεν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι πάντες οἱ διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων ἐπίσκοποι εἶναι ἴσοι πρὸς ἀλλήλους, τῆς μεταγενεστέρας διακρίσεως αὐτῶν εἰς ἀρχιεπισκόπους, μητροπολίτας, ἐξάρχους, πατριάρχας κλπ. μηδεμίαν ὡς πρὸς τὴν ἰσότητα τῶν κατεχόντων τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα ἐχούσης οὐσιαστικὴν σημασίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ψῆφος τοῦ οἰουδήποτε πρώτου ἢ τιτλούχου διὰ τὴν ἔδραν τοῦ ἐπισκόπου ἔχει ἴσην ἀπολύτως ἀξίαν πρὸς τὴν τοῦ οἰουδήποτε ἀπλοῦ ἐπισκόπου, ἔστω καὶ τοῦ τὴν ἀσημοτέραν κατέχοντος ἐπισκοπικὴν ἔδραν. Ἀκριβῶς δ' ἕνεκα τούτου κρατεῖ πάντοτε ἐν τῇ Ὁρθοδόξῃ Ἐκκλησίᾳ ἡ γνώμη τῶν πλειόνων.

Ἀλλ' ἡ ἰσότης τῶν ἐπισκόπων καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἀπορρέουσα ἐπικράτησις ἐν τῇ Ὁρθοδόξῃ Ἐκκλησίᾳ τῆς γνώμης τῶν πλειόνων δὲν θὰ ἦτο μόνη ἀρκετὴ διὰ νὰ προσδώσῃ εἰς αὐτὴν τὸν ὃν κέκτηται δημοκρατικὸν χαρακτήρα, ὁ ὁποῖος, ἐὰν

αὐτὸ θὰ ἦτο τὸ μόνον μέτρον τοῦ πολιτεύματος αὐτῆς, θὰ ἔπρεπε νὰ χαρακτηρίζεται μᾶλλον ὡς ἀριστοκρατικός.

Ὁ κύριος λόγος τῆς δημοκρατικότητος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, εἶναι ἡ ἐν αὐτῇ θέσις καὶ συμμετοχὴ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου, ἥτις εἶναι βασικὴ καὶ θεμελιώδης, ἀνεξαρτήτως τοῦ γεγονότος ὅτι αὕτη δὲν ἐκφάνεται ἀκριβῶς καὶ ἐπαρκῶς ἐν τῇ πράξει, δι' ἁγνοίαν καὶ ἀνεύθυνον κατηχητικὴν παράλειψιν τῶν ὑπευθύνων κληρικῶν. Διότι εἶναι ἀπολύτως ἐξηκριβωμένον, ὅτι κατὰ τὰς συνδικὰς συνελεύσεις ἐπὶ τῶν Ἀποστόλων, οὐ μόνον συμμετεῖχον καὶ οἱ λαϊκοί, ἀλλὰ καὶ αἱ ἀποφάσεις ἐκείνων ἐξεδίδοντο καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τούτων (Πράξ. α' 14, 15 καὶ ιε' 22, 23 καὶ 28). Εἶναι δὲ ἀναμφισβήτητον ὅτι, ἰδίᾳ ἐν ἀρχῇ, οἱ λαϊκοὶ συμμετεῖχον εἰς τὴν εὐρυτέραν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας, ὡς, φέρ' εἰπεῖν, τὴν ἐκλογὴν, κατὰστασιν καὶ ἐνίοτε καὶ αὐτὴν τὴν χειροτονίαν τῶν ἐπισκόπων (πρᾶξις κυρίως τῆς Ἀλεξανδρινῆς Ἐκκλησίας). Βεβαίως μεταγενεστέρως τὸ δικαίωμα τοῦτο, διὰ τὰς γενομένας παρεκτροπὰς, περιορίσθη, μέχρις οὗ καθιερώθη ἡ τῶν ἀρχόντων (βασιλέων) μόνον συμμετοχὴ, λαβοῦσα ὡς πρὸς τὸ λαϊκὸν στοιχεῖον χαρακτηριστὴρα ἀντιπροσωπευτικόν. Τὸ δικαίωμα ὅμως τοῦτο, ἀνεξαρτήτως τῆς ἐκάστοτε μορφῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ, βασιζέται φανερώς εἰς τὴν σημασίαν, ἔννοιαν καὶ ἰσχύν, τὴν ὁποίαν ἔχει τὸ ἱερὸν βάπτισμα, δι' οὗ καθίστανται καὶ σφραγίζονται οἱ κατηχούμενοι, ὡς τίμια καὶ ἐνεργὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ἐνεργείας αὐτῶν ταύτης πιστοποιουμένης διὰ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἔναντι τῆς πίστεως ἱεραποστολικῆς ἐνεργείας τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων, ἰδίᾳ εἰς μέρη ὅπου δὲν ἔχει ἀναπτυχθῆ εἰσέτι καὶ ἐγκατασταθῆ πλήρως ἡ ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις διὰ τὴν ἔλλειψιν ἱκανοῦ ἀριθμοῦ πιστῶν, ὡς τοῦτο συνέβη εἰς τὴν πρώτην ἐκκλησιαστικὴν κοινότητα τῆς Ρώμης καὶ εἰς ἄλλας τοπικὰς Ἐκκλησίας, ἰδρυθείσας τὸ πρῶτον ὑπὸ ὀλίγων ἀπλῶν χριστιανῶν (πιθανῶς ἐμπόρων), δι' ὧν διεδόθη τὸ πρῶτον ἡ νέα ἀλήθεια, ἐπακολουθησάσης ἔπειτα, ἅμα τῷ πολλαπλασιασμῷ αὐτῶν ἐκ τῶν ὑστέρων, τῆς ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων ἐν ἀρχῇ καὶ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν ἔπειτα πλήρους ὀργανικῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως.

Ἀλλ' οἰαδήποτε καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ διακύμανσις τῆς ὀργανικῆς συμμετοχῆς τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ὀργανισμῷ, ἡ τούτου αὐθεντικὴ ἐνέργεια εἰς τὴν ἐκφρασιν τῆς συνειδήσεως τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ δεῖγμα καὶ στοιχεῖον ἀψευδέστατον τῆς σημασίας τῆς θέσεως τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου ἐν αὐτῷ. Διότι ἡ συνειδήσις τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἐκδήλωσις ὁλοκλήρου τοῦ πληρώματος αὐτῆς, κλήρου δηλ. καὶ λαοῦ. Ἡ ὁμόφωνος δὲ ταύτης ἐκφρασις κατέχει οἰονεῖ — ἂν καὶ οὐχὶ ὀργανικῶς — τὴν ἀνωτάτην αὐθεντίαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Διότι αὕτη, εἴτε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον tacite, εἴτε ἐν ἀντιρρήσει πολλῇ, δίδει ἢ ἀρνεῖται τὸ κύρος καὶ εἰς

αὐτὴν τὴν οἰκουμενικότητα τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τινὲς τῶν ὁποίων — ὡς αἱ ἐν Σαρδικῇ (343 ἢ 347), Ἐφέσῳ (449) καὶ Φλωρεντίᾳ (1438, 1439), — ἀπεκηρύχθησαν ὑπὸ τῆς συνειδήσεως τῆς Ἐκκλησίας, μὴ ἀναγνωρισθεῖσαι ὡς οἰκουμενικαί, ἐνῶ αἱ ἐπτὰ ἀνεγνωρίσθησαν tacite ὑπὸ τῆς συνειδήσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀναγνωρίζονται ὡς γνησίως Οἰκουμενικαί.

Κατὰ ταῦτα ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἄνευ καὶ τῆς ἐλαχίστης παρεκκλίσεως, διατηρεῖ μέχρι σήμερον τὴν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ καθιερωθεῖσαν θέσιν καὶ τάξιν τῆς ἰσότητος τῶν ἐπισκόπων, τοῦ συνοδικοῦ συστήματος, μὲ ἀπόλυτον τὸ κύρος τῆς γνώμης τῶν πλειόνων καὶ τῆς θέσεως τῶν λαϊκῶν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ὀργανισμῷ, ὡς ἐκφαίνεται κυρίως εἰς τὴν ἔκφρασιν τῆς συνειδήσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἅτινα πάντα συνιστοῦν τὸν δημοκρατικὸν χαρακτῆρα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Βεβαίως, ὡς δεικνύει ἡ πεῖρα, ἡ γνώμη τῶν πλειόνων, ἰδίᾳ ὅταν ἐκδηλοῦται τῇ ἀπαραδέκτῳ καὶ ἐνόχῳ ἀνοχῇ τῶν διοικούντων τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τῆς ἐπεμβάσεως ἀμαθῶν καὶ φανατικῶν δημαγωγῶν ὀχλοκρατικῶς, πιθανὸν νὰ μὴ εἶναι πάντοτε ἡ ὀρθότερα, ἀλλὰ τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς γνησιότητος τῆς ἀτομικῆς ἐκκλησιαστικῆς συνειδήσεως, ἥτις πάλιν εἶναι ἀντικείμενον ὀρθῆς καὶ γνησίας διδασκαλίας καὶ κατηχήσεως ἐκ μέρους τῶν διοικούντων τὴν Ἐκκλησίαν, οἵτινες καὶ ὑπέχουν πλήρη τὴν περὶ τούτου, τῆς παραλείψεως δηλ. ταύτης, εὐθύνην. Διὰ τοῦτο ἡ ἔκφρασις τῆς καθαρᾶς καὶ γνησίας ὀρθοδόξου συνειδήσεως τῶν πλειόνων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἡ ταύτης ἐπικράτησις εἶναι δεῖγμα ἀρίστης λειτουργίας τοῦ δημοκρατικοῦ ὀργανισμοῦ αὐτῆς, ὡς ἄλλως τε δεικνύει ἡ μακρὰ καὶ ἀδιάκοπος ἐκκλησιαστικὴ πρᾶξις. Εἶναι δὲ πάλιν ὡς πρὸς τοῦτο ἐπιβεβαιωτικὴ ἡ χαρακτηριστικὴ ἔκφρασις τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἐν τῇ κατὰ τὸ 1848 ἀπαντήσῃ αὐτῶν εἰς τὴν ἐγκύκλιον τοῦ Πάπα Πίου τοῦ Θ', περὶ τῆς σημασίας τῆς γνησίας συνειδήσεως τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου, καθ' ἣν αὐτοὶ κυρίως φύλαξ τῆς εὐσεβείας (δηλ. τῆς ὀρθοδόξου πίστεως) εἶναι τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, τουτέστιν αὐτὸς ὁ λαός».

S U M M A R Y

The christian Church, right at the beginning of its self - organisation, took on the basis of Math. XVIII 20 and Mark IX 33 - 37, a rather democratic character, which is kept intact through the life of its authentic and unbroken continuation, the Eastern Orthodox Church, up to now.

This democratic character is duly demonstrated not so much by the accentuated principle of the right of the majority in the church - organisation, based on the equality of the members of the Church and the same

of the bishops between themselves, as merely by the position of the laity in the Church - organism. Every layman, by virtue of this baptism, is recognised as a full member of the Church, among other detailed rights and duties, deciding also as such, even tacite, about the recognition or rejection of the authority of an Oecumenical Synod, duly expressed by the Church's conscience (common consent) of the «Pleroma» of the Church, composed by clergy and laity.

*

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Π. Μπρατσιώτης λέγει μετὰ τὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Ἀλιβιζάτου τὰ ἑξῆς:

Αἰσθάνομαι τὴν ὑποχρέωσιν ὑπὸ τὴν θεολογικὴν μου ιδιότητα νὰ προσθέσω ὀλίγα τινὰ εἰς τὰς εὐστόχους παρατηρήσεις τοῦ κ. Συναδέλφου ἐπὶ ἐνὸς τόσον ἐπικαίρου θέματος. Ἐν πρώτοις ἔχω νὰ παρατηρήσω, ὅτι τὸν δημοκρατικὸν χαρακτῆρα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐμφαίνει ἤδη αὐτὸς ὁ ἐλληνικώτατος καὶ ἀθηναϊκώτατος ὅρος «Ἐκκλησία», διὰ τοῦ ὁποίου προσφυστάτα ἀπεδόθη ἐλληνιστὶ ἡ ἑβρ. λέξις «Καχάλ», ἡ ὁποία δηλοῖ τὴν συνάθροισιν, τὴν συναγωγὴν. Τὸν δημοκρατικὸν χαρακτῆρα τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἐμφαίνει ἔπειτα καὶ αὕτη ἡ σύνθεσις τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ὀρθόδοξον ἀντίληψιν ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ κλήρου ἅφ' ἐνὸς καὶ τοῦ λαοῦ ἅφ' ἐτέρου οὕτως, ὥστε νὰ ἔχωμεν ἐνταῦθα οἶονεϊ συγκερασμὸν ἀριστοκρατίας καὶ δημοκρατίας. Τὸ λαϊκὸν στοιχεῖον διαδραματίζει πρᾶγματι εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν σπουδαῖον μέρος τόσον εἰς τὴν λατρείαν, ὅσον καὶ εἰς τὴν διοίκησιν αὐτῆς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν διαφύλαξιν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως.

Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν λατρείαν, εἶναι πασιφανὲς ἡ συμμετοχὴ τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου εἰς αὐτήν, δεδομένου ὅτι τὴν ὀρθόδοξον λατρείαν διακρίνει, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὁ διάλογος μεταξὺ τοῦ ἱερουργουῦντος κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ καὶ ὅτι εἰς τὴν τέλει ὄχι μόνον τῆς θείας λειτουργίας, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων μυστηρίων εἶναι ἀπαραίτητος ἡ συμπάραστασις καὶ τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου. Ἐπίσης συμμετέχει (πρέπει νὰ συμμετέχη) κατὰ τὰ θέσμια τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τὸ λαϊκὸν στοιχεῖον καὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἱερέων καὶ τῶν ἐπισκόπων καὶ εἰς τὴν διοίκησιν ἐν γένει τῆς Ἐκκλησίας. Τέλος, ὡς πρὸς τὸν ρόλον τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου εἰς τὴν διαφύλαξιν τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως εἶναι χαρακτηριστικὰ ἅφ' ἐνὸς τὰ παραδείγματα τῆς ὑπὸ τοῦ εὐσεβοῦς πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας κληθείσης Ληστρικῆς συνόδου τοῦ βου αἰῶνος, τῆς ὁποίας, μολονότι συγκροτηθείσης νομιμοφανῶς, αἱ ἀποφάσεις δὲν ἀνεγνωρίσθησαν ὑπὸ τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος, ὡς συνέβη κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα καὶ μὲ τὴν λεγομένην Οἰκουμενικὴν σύνοδον ἐν Φλωρεντίᾳ, τῆς ὁποίας αἱ ἀποφάσεις, παρὰ τὴν νομιμοφανῆ συγκρότησίν της, ἀπεδοκιμάσθησαν ὑπὸ τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος ὄχι μόνον εἰς τὸ Βυζάντιον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ τὰς λοιπὰς ὀρθοδόξους χώρας, ἅφ' ἐτέρου δὲ ἡ περίφημος ρήτρα τῆς ἐγκυκλίου τῶν ὀρθοδόξων πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς ἐν ἔτει 1848 εἰς ἀπάντησιν πρὸς τὸν τότε πάπαν Πῖον τὸν Θ', καθ' ἣν «φύλαξ τῆς Ὁρθοδοξίας ὁ ὀρθόδοξος λαὸς ἐστὶ, τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας».